

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Petra Průchy a soudců JUDr. Jaroslava Vlašína a JUDr. Jana Vyklického v právní věci žalobce: **J. P.,** proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o přezkumu rozhodnutí žalované ze dne 12. 3. 2012, č. j. X, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 7. 2012, č. j. 1 Ad 11/2012 – 34,

takto:

I. Kasační stížnost **se zamítá.**

II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

Včas podanou kasační stížností žalobce (dále jen „stěžovatel“) napadl rozsudek Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 27. 7. 2012, č. j. 1 Ad 11/2012 – 34 (dále jen „napadený rozsudek“), jímž byla zamítnuta jeho žaloba proti rozhodnutí žalované ze dne 12. 3. 2012, č. j. X (dále jen „napadené rozhodnutí“). Tímto rozhodnutím byly zamítnuty jeho námitky proti rozhodnutí žalované číslo II. ze dne 3. 3. 2011, č. X (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“), kterým bylo žalobci uloženo vrátit přeplatek na sirotčím důchodu za dobu od 20. 12. 2010 do 19. 3. 2011 v částce 17.111 Kč ve smyslu ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 582/1991 Sb.“). Přeplatek na sirotčím důchodě měl žalobci vzniknout proto, že žalobce uzavřel ke dni 1. 12. 2010 pracovní poměr, a proto byl důchod v době od 20. 12. 2010 do 19. 3. 2011 vyplácen neoprávněně, neboť žalobce již neplnil podmínku nezaopatřenosti ve smyslu § 20 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Napadeným rozhodnutím žalovaná rozhodovala o námitkách stěžovatele znovu poté, co její prvotní rozhodnutí o námitkách ze dne 18. 4. 2011, č. j. X, bylo zrušeno rozsudkem městského soudu ze dne 8. 12. 2011, č. j. 1 Ad 39/2011 - 33. Městský soud žalovanou zavázal, aby se při novém posuzování námitek stěžovatele zabývala příčinnou souvislostí mezi zaviněným porušením právní povinnosti příjemce dávky důchodového pojištění a vznikem přeplatku, a dále také konstatoval, že žalobce dostál včas své zákonné oznamovací povinnosti, a z toho důvodu neexistuje příčinná souvislost mezi zaviněným porušením oznamovací povinnosti a vznikem přeplatku. Existencí příčinné souvislosti mezi zaviněným porušením jiné právní povinnosti žalobce a vznikem přeplatku na sirotčím důchodě se městský soud nezabýval.

V odůvodnění nového napadeného rozhodnutí o námitkách žalovaná uvedla, že od data nástupu do zaměstnání nebylo možno stěžovatele považovat za nezaopatřené dítě ve smyslu § 20 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb., a to i přesto, že stěžovatel nadále studuje v doktorském studijním programu v kombinované formě a k datu vydání prvostupňového rozhodnutí nedosáhl ještě věku 26 let. Žalovaná shrnula podstatná skutková zjištění, z nichž vyplývá, že stěžovateli byl odňat sirotčí důchod ode dne 20. 3. 2011 rozhodnutím žalované I. ze dne 3. 3. 2011, č. j. X. Od 20. 12. 2010 do 19. 3. 2011 však byl sirotčí důchod vyplácen nejprve ve výši 5.575 Kč měsíčně (až do 19. 1. 2011), a poté v částce 5.768 Kč měsíčně až do 19. 3. 2011, ačkoliv mu nenáležel. Stran výkladu aplikovaného ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. poukázala žalovaná na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 – 54, podle něhož je třeba předmětné ustanovení chápat jako alternativní skutkové podmínky, z nichž alespoň jedna musí být splněna pro vznik odpovědnosti za přeplatek na důchodu. Pro naplnění prvku zavinění pak postačí pouze nedbalost, přičemž zákon neumožňuje vyvinění příjemce důchodu z povinnosti vrátit vzniklý přeplatek, a to ani v případě, že by splátky důchodu byly orgánem sociálního zabezpečení poukázány omylem. Naproti tomu se žalovaná odlišila od právních závěrů vyplývajících ze stěžovatelem namítaného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2004, č. j. 5 Ads 19/2003 - 60. Žalovaná k tomu podrobněji uvedla, že stěžovatel neměl pouze oznamovací povinnost (kterou v daném případě splnil), ale také povinnost nepřijmout, resp. bezodkladně vrátit důchod, o němž příjemce důchodu musel z okolností předpokládat, že mu nenáleží. Zaviněné porušení stěžovatelovy právní povinnosti spatřuje žalovaná v tom, že neoprávněně vyplacené dávky sirotčího důchodu nevrátil, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že mu byly vyplaceny neprávem. Pokud by stěžovatel splnil svou zákonnou povinnost a nepřijal by důchod, o němž by vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem případu musel vědět, že mu nenáleží, přeplatek by mu nevznikl. I když byl důchod stěžovateli vyplácen na účet vedený u banky, měl možnost pohyb na svém účtu sledovat a měl tento důchod bezodkladně vrátit, jakmile se o jeho připsání na účet dozvěděl. Stěžovatel však tyto platby přijal, ačkoliv věděl, že dne 1. 12. 2010 uzavřel pracovní poměr a že nárok na sirotčí důchod má pouze nezaopatřené dítě. V této souvislosti žalovaná poukázala na to, že neznalost zákona neomlouvá, přičemž ve stěžovatelově případě to platí tím spíše, že vystudoval magisterský studijní program v oboru právo na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Z toho žalovaná dovodila, že stěžovatel měl a mohl vědět, jakým způsobem skutečnost, že dne 1. 12. 2010 uzavřel pracovní poměr, ovlivní jeho nárok na sirotčí důchod. O tom stěžovatel věděl již ze své předchozí zkušenosti s odnětím sirotčího důchodu. Z toho důvodu je povinen vrátit vyměřený přeplatek na sirotčím důchodu. Žalovaná také uvedla, že ani skutečnost, že stěžovateli nebyl odňat sirotčí důchod

bezprostředně, nemůže ve svém důsledku způsobit vznik nároku na dávku, k němuž je v daném případě třeba splnění podmínek ustanovení § 52 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. Závěrem žalovaná poukázala na další právní instituty týkající se oprávněného nabývání majetku a vrácení neoprávněně získaného majetkového prospěchu (bezdůvodné obohacení, podvod), přičemž nevyloučila eventualitu, že by stěžovatel svým jednáním mohl naplnit právě skutkovou podstatu trestného činu podvodu ve smyslu § 209 trestního zákoníku.

Městský soud dospěl **v napadeném rozsudku** k závěru, že žaloba stěžovatele není důvodná. V odůvodnění uvedl, že mezi účastníky je nadále sporná otázka týkající se aplikace ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. Citované zákonné ustanovení předpokládá pro to, aby plátci dávky vznikl nárok na vrácení této dávky, popřípadě na náhradu nesprávně vyplacené částky, že došlo k vyplacení dávky důchodového pojištění nesprávně ve vyšší částce, než náležela, v důsledku nesplnění uložené povinnosti příjemce dávky, popřípadě skutečnosti, že příjemce dávky vědomě jinak způsobí, že mu byl vyplacen důchod neprávem nebo ve vyšší částce. V této souvislosti městský soud stejně jako v předchozím rozhodnutí poukazuje na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2004, č. j. 5 Ads 19/2003 - 60, podle něhož *„soud se musí zabývat tím, zda existuje příčinná souvislost mezi zaviněným porušením povinnosti příjemce dávky důchodového pojištění, totiž porušením povinností písemně ohlásit plátci dávky do 8 dnů skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku podle § 50 odst. 1 zákona ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení a skutečností, že dávka důchodového pojištění byla vyplacena neprávem (§ 118a odst. 1 zákona ČNR č. 582/1991 Sb.)*“. Městský soud vyšel z toho, že v předmětné věci není sporu o tom, že stěžovatel oznamovací povinnost splnil, když dne 7. 12. 2010 sdělil žalované, že dne 1. 12. 2010 nastoupil do zaměstnání. Stěžejním argumentem v žalobou napadeném rozhodnutí je, že stěžovatel musel z okolností předpokládat, že mu byl sirotčí důchod vyplácen neprávem. K prokázání této skutečnosti žalovaná uvedla, že se nelze vymlouvat na neznalost právních předpisů, dále že žalobce vystudoval právnickou fakultu s tím, že povinným předmětem je i právo sociálního zabezpečení. Podle žalované o tom, že stěžovatel věděl o neprávem vyplacené dávce, svědčí i dřívější komunikace mezi žalobcem a žalovanou. Výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího správního soudu stanovilo povinnost soudu zkoumat příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti příjemce dávky a neoprávněným vyplacením dávky. Městský soud v napadeném rozsudku dále odkázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 - 54, v němž Nejvyšší správní soud konstatoval, že „schéma tohoto odpovědnostního vztahu je tvořeno alternativními skutkovými podmínkami, z nichž alespoň jedna musí být splněna pro vznik odpovědnosti za přeplatek na důchodu (tj. „nesplnění uložené povinnosti“, „přijetí důchodu či jeho části při vědomí jeho neoprávněného vyplacení“, „jiné vědomé způsobení vzniku přeplatku“).“ Mimo jiné ze znění předmětného ustanovení také vyvodil, že odpovědnost oprávněné osoby, příjemce dávky, je tzv. subjektivní odpovědností. Prvky každého odpovědnostního vztahu jsou 1) protiprávní jednání příjemce důchodu spočívající v porušení některé z jeho zákonných povinností; 2) škodlivý následek; 3) kauzální nexus mezi jednáním příjemce důchodu a škodlivým následkem; a konečně 4) zavinění jako psychický vztah příjemce důchodu ke vzniku přeplatku.

Z výkladu citovaného ustanovení § 118a odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb. a jeho účelu vyplývá, že pro naplnění prvku zavinění postačí pouze zavinění v nedbalostní formě. Naplnění všech prvků vzniku odpovědnosti za přeplatek musí zkoumat ex offo žalovaná, neboť řízení o stanovení povinnosti vrátit přeplatek se vede z vlastního podnětu správního

orgánu. Jak bylo ovšem výše naznačeno, citované ustanovení 118a odst. 1 zák. č. 582/1991 Sb. obsahuje vícero dílčích skutkových podstat vzniku odpovědnosti za přeplatek, přičemž ne u všech z nich lze výkladem dovodit nutnost prokazování prvku zavinění. V souzené věci je však relevantní ta skutková podstata, v níž je zavinění alespoň ve formě nedbalosti implicitně obsaženo (srov. dikci „musel z okolností předpokládat“). V daném případě žalovaná zkoumala, zda byly naplněny všechny prvky odpovědnostního vztahu za přeplatek na sirotčím důchodu. Jak bylo uvedeno, vycházela z toho, že žalobce o povinnosti věděl, neboť již jednou mu zanikl nárok na sirotčí důchod v důsledku ukončení studia. Navíc byl v rozhodnutí o obnovení výplaty dávky poučen o povinnosti informovat žalovanou o rozhodných skutečnostech pro výplatu dávek. Podstatné v této věci je, že stěžovatel si byl vědom zániku nároku na důchod, když v předepsané lhůtě oznámil žalované, že nastoupil do zaměstnání. Z jeho jednání lze usuzovat, že věděl o tom, že mu nástupem do zaměstnání zanikl nárok na sirotčí důchod. Za této situace mohl a měl vědět, že po zániku nároku na důchod mu byly dávky vypláceny neprávem. Beze sporu lze souhlasit s žalobcem v tom, že bylo povinností žalované, aby zajistila pozastavení výplaty dávek tak, aby vůbec nedošlo k přeplatku, obzvlášť za situace, když žalobce splnil svou oznamovací povinnost. Na druhou stranu z ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. vyplývá, že povinností příjemce dávky není jen ohlásit rozhodnou skutečnost, ale i vrátit neprávem vyplacenou dávku. Pokud tuto povinnost žalobce nesplnil dříve, nezbývalo žalované nic jiného, než mu uložit povinnost vrátit vzniklý přeplatek rozhodnutím. Podle názoru soudu povinnost vrátit neprávem vyplacenou dávku má příjemce dávky i tehdy, když přijal částku v dobré víře, neboť je zde zřejmý veřejný zájem na tom, aby dávky důchodového zabezpečení byly vyplaceny jen v souladu se zákonem, který převyšuje dobrou víru jednotlivce. Pokud jde o námitku stěžovatele, že žalovaná se neřídila právním názorem uvedeným v předcházejícím rozsudku zdejšího soudu, soud k tomu uvádí, že v předchozím rozhodnutí žalovaná nezkoumala zavinění žalobce, což bylo hlavním důvodem pro zrušení rozhodnutí. Podle názoru městského soudu na danou věc dopadá rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. 3 Ads 35/2010 - 54 ze dne 26. 5. 2010 s tím, že ve vztahu k prokázání zavinění žalovaná dostatečně prokázala všechny prvky odpovědnostního vztahu. Městský soud se na okraj věci ztotožnil se stěžovatelem v tom, že zvolený způsob argumentace o nepoctivosti žalobce a jeho případné trestní odpovědnosti byl nešťastný. Sama žalovaná se ve vyjádření k žalobě za tento způsob omluvila. Přestože městský soud nepovažuje argumentaci žalované za správnou, tato skutečnost neměla vliv na zákonnost rozhodnutí. V dalších rozhodnutích by se žalovaná měla oprostit od hodnocení příjemců dávky a sama se snažit vést referenty k tomu, aby řádně a včas rozhodovali.

V **kasační stížnosti** proti napadenému rozsudku stěžovatel uvedl následující námitky. Především setrval na svém žalobním tvrzení, že žalovaná nerespektovala závazný právní názor městského soudu v prvotním rozsudku, neboť v něm městský soud jednoznačně uvedl, že stěžovatel řádně dostál své zákonné ohlašovací povinnosti a liknavost žalované ohledně vydání rozhodnutí nelze podle městského soudu přičítat stěžovateli k tíži. Z toho stěžovatel dovozuje, že nedošlo k naplnění odpovědnostního schématu, aby mohla nastoupit jeho povinnost ke vrácení požadované částky. Další námitkou stěžovatel nesouhlasil se závěrem žalované, že jako příjemce dávky měl povinnost nepřijmout, resp. bezodkladně vrátit důchod, o němž musel z okolností předpokládat, že mu nenáleží. Podle názoru stěžovatele však taková povinnost ze zákona nevyplývá, neboť právě na tuto situaci reaguje institut vrácení přeplatku na dávce.

Stěžovatel nemohl nijak zabránit žalované v poukazování peněz na jeho účet, ledaže by ho zrušil, což ovšem po něm nebylo možno spravedlivě požadovat. Podle stěžovatele žalovaná i městský soud nesprávně posoudily příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti a vzniklou škodou. Stěžovatel v tomto ohledu odkázal na přijímanou teorii adekvátní příčinnosti a namítl, že bylo v moci žalované, aby učinila předem taková opatření, která by jí umožnila zabránit vzniku přeplatku. Další námitku stěžovatel vznesl proti argumentaci judikaturou Nejvyššího správního soudu, konkrétně rozsudku ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 - 54, neboť vychází ze zcela jiných skutkových a právních závěrů. V odkazované věci se totiž jednalo o vdovecký důchod, který byl přiznán pouze na jeden rok od smrti manželky, z čehož plyne, že v odkazované věci příjemce věděl, že má nárok na důchod jen po dobu jednoho roku. Odlišný byl v této věci i způsob přebírání důchodu (na poště). Stěžovatel rovněž poukázal na to, že byl žalovanou v poučení prvostupňového rozhodnutí uveden v omyl stran okolností, za nichž je povinen přeplatek vrátit. Stěžovatel proti argumentaci žalované staví právní názor uvedený v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2007, č. j. 3 Ads 20/2007 – 24, podle něhož se *„soud musí zabývat tím, zda existuje příčinná souvislost mezi zaviněným porušením právní povinnosti příjemce dávky důchodového pojištění, tzn. do osmi dnů oznámit skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku“*. Podle stěžovatele, který se s tímto právním názorem Nejvyššího správního soudu ztotožnil, je účelem a smyslem zákonné úpravy to, aby – pokud příjemce dávky dostál všem svým povinnostem a nebylo naplněno odpovědnostní schéma (zejména kauzální nexus) – subjekt nebyl povinen přeplatek vrátit. Hlavním smyslem ustanovení § 118a odst. 1 citovaného zákona je chránit oprávněného příjemce důchodu proti takovému jednání žalované, kdy příjemce neporušil žádnou povinnost. Žalovaná ani městský soud tak neprokázaly naplnění podmínek pro aplikaci tohoto ustanovení, aby mohla nastoupit povinnost stěžovatele k vrácení přeplatku na důchodu. Zmínku žalované o tom, že v posuzované věci měla hrát roli rovněž stěžovatelova předpokládaná obeznámenost s právem (vystudoval právnickou fakultu) podle názoru stěžovatele rozhodně nezakládá právo žalované postupovat proti němu s větší tvrdostí. Stěžovatel poukázal na to, že nijak aktivně nepůsobil při výplatách důchodu, neboť mu byly zasílány na jeho bankovní účet, a nemohl tak zabránit v poukazování těchto peněž na svůj účet. Měl navíc z dřívějšího kontaktu s pracovníky žalované informaci, že důchod mu náleží v jakési ochranné době, a tak se nijak detailně nevěnoval této záležitosti. Stěžovateli tedy nelze vytýkat nepoctivost či zatajování rozhodných skutečností. Městský soud v napadeném rozsudku zaměňuje pojmy odpovědnost, podmínky odpovědnosti a zavinění. Stěžovatel jednal v dobré víře a legitimně očekával profesionalitu a správnost postupu žalované, přičemž sám dostál všem svým povinnostem a důchodová dávka mu stále náležela. Pokud není možné prokázat kauzální nexus, pak není možné ani naplnit odpovědnostní schéma. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl zrušení a vrácení napadeného rozsudku k novému projednání a rozhodnutí.

Žalovaná ve svém **vyjádření** ke kasační stížnosti uvedla, že podle jejího přesvědčení je účelem a smyslem předmětného ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. takový výklad, který je v souladu s rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 – 54. Žalovaná přitom nepopírá, že stěžovatel svou oznamovací povinnost splnil a vznik přeplatku vědomě nezavinil, přesto je však přesvědčena, že je podle citovaného ustanovení povinen vrátit přeplatek na sirotčím důchodu, neboť splátky důchodu za prosinec 2010 až únor 2011 přijal, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byly vyplaceny neprávem. Žalovaná nesouhlasí s tím, že by stěžovatel mohl být v dobré

víře, že po ukončení vysokoškolského studia a po nástupu do zaměstnání se mohl považovat za nezaopatřené dítě a skutečně si myslet, že kromě mzdy má ještě zákonný nárok na sirotčí důchod. Forma přijetí důchodu připsáním na účet neznamená, že důchod byl jednoznačně přijat v dobré víře. Stěžovatel z dřívějších rozhodnutí žalované musel vědět, že s ukončením studia mu nárok na sirotčí důchod zanikl. Z toho plyne, že musel vědět, že důchod poukázaný po tomto datu mu již nenáleží a byl mu zaslán na účet neprávem. Z toho vyplývá i jeho povinnost vrátit takto vyplacený důchod. Smyslem aplikovaného ustanovení je podle žalované nejen vrácení všech neprávem vyplacených dávek v důsledku nesplnění některé povinnosti uložené příjemci dávky nebo jeho jiným vědomým jednáním, ale též vrácení dávky, kterou příjemce přijal, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byla vyplacena neprávem. Závěrem svého vyjádření žalovaná uvedla, že každému zastavení výplaty důchodu musí předcházet vydání rozhodnutí o zániku nároku na takový důchod, což vyžaduje určitý časový prostor. S přihlédnutím k lhůtovým platbám, pomocí nichž žalovaná vyplácí důchody, není možné zrušit výplatu důchodu okamžitě, zvláště když příjemce důchodu stejně jako stěžovatel splní svou oznamovací povinnost až ke konci lhůty stanovené zákonem pro její splnění. Z uvedených důvodů žalovaná navrhla zamítnutí kasační stížnosti.

Ze správního spisu vyplývá, že stěžovatel upozornil oznámením ze dne 7. 12. 2010 žalovanou písemným přípisem na to, že mu dne 1. 12. 2010 vznikl pracovní poměr, což má dopad na jeho nárok na sirotčí důchod. Tento přípis byl žalované doručen dne 8. 12. 2010. Následně je ve spisu založen záznam z telefonátu ze dne 18. 2. 2011, kdy se stěžovatel dotazoval na ukončení výplaty důchodu, přičemž mu bylo sděleno, že bude muset navíc vyplacené splátky důchodu vrátit, což odmítl. Poté bylo vydáno dne 3. 3. 2011 prvostupňové rozhodnutí o povinnosti vrátit přeplatek.

Nejvyšší správní soud nejprve zkoumal formální náležitosti kasační stížnosti, přičemž zjistil, že je podána osobou oprávněnou a je proti označenému rozsudku přípustná za podmínek ustanovení § 102 a § 104 s. ř. s.

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek městského soudu i řízení, jež jeho vydání předcházelo, v souladu s § 109 odst. 3 a 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), neshledal přitom vady, k nimž by musel podle § 109 odst. 4 s. ř. s. přihlédnout z úřední povinnosti; vázán rozsahem a důvody, které stěžovatel uplatnil ve své kasační stížnosti, dospěl k závěru, že kasační stížnost **není důvodná.**

V prvé řadě Nejvyšší správní soud konstatuje, že mezi stranami není sporný skutkový stav věci, jak ho zjistila žalovaná i městský soud, ale výklad ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1992 Sb. Stěžovatel vykládá toto ustanovení tak, že odpovědnostní následky spočívající ve vrácení přeplatku na vyplacené důchodové dávce lze uplatnit pouze tehdy, nesplní-li příjemce dávky nějakou jemu uloženou povinnost. Nejvyšší správní soud se s jeho názorem neztotožnil, a to z následujících důvodů.

Ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. uvádí, že pokud *důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené*

částky. Toto ustanovení bylo již mnohokrát judikaturou vyloženo tak, že obsahuje několikero skutkových podstat upravujících situace, kdy je z různých důvodů důchodová dávka vyplacena ve vyšší částce, než by měla náležet. Konkrétně Nejvyšší správní soud dospěl ve svém rozsudku ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 – 54, k názoru, že *schéma tohoto odpovědnostního vztahu je tvořeno alternativními skutkovými podmínkami, z nichž alespoň jedna musí být splněna pro vznik odpovědnosti za přeplatek na důchodu (tj. „nesplnění uložené povinnosti", „přijetí důchodu či jeho části při vědomí jeho neoprávněného vyplacení", „jiné vědomé způsobení vzniku přeplatku"). Ačkoliv citované ustanovení zde výslovně neužívá pojem „zavinění" ani výslovně nehovoří o žádné z jeho forem (tj. úmyslu či nedbalosti), je z jeho jazykového a logicko-systematického výkladu jednoznačně patrné, že odpovědnost oprávněné osoby, příjemce dávky je tzv. subjektivní odpovědností.* Teorie i praxe nahlíží na charakter této právní odpovědnosti tak, že jde o kombinaci odpovědnosti bez zavinění (u první skutkové podstaty spočívající v nesplnění uložené povinnosti) a dalších dvou skutkových podstat založených na principu subjektivní odpovědnosti (přijetí důchodu vědomě ve vyšší částce, jiné způsobení vzniku přeplatku). O tento výklad předmětného ustanovení se opřela jak žalovaná v napadeném rozhodnutí, tak i městský soud při jeho přezkumu a oba tyto orgány dospěly k závěru, že tento právní názor dopadá na posuzovanou věc. Nejvyšší správní soud tento výklad ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. potvrdil ve svém nedávném rozsudku ze dne 2. 8. 2013, č. j. 4 Ads 58/2013 – 21, a nemá žádný důvod se od tohoto výkladu odchýlit ani v posuzované věci.

Ze skutkového stavu zjištěného žalovanou i městským soudem je zřejmé, že se zde nejednalo v žádném případě o první skutkovou podstatu upravenou v citovaném ustanovení, tedy porušení povinnosti uložené příjemci dávky (zákonem či rozhodnutím), přičemž o tom není mezi stranami již nyní sporu. Další dvě skutkové podstaty jsou založeny na subjektivním prvku zavinění, a to ve formě vědomé nedbalosti (příjemce *„vědomě jinak způsobil"* vyplacení důchodu ve vyšší částce), anebo dokonce nevědomé nedbalosti (příjemce *musel z okolností předpokládat*, že důchod nenáleží nebo náleží v nižší částce, než byl vyplacen). Zavinění alespoň ve formě nedbalosti není u těchto skutkových podstat presumováno a žalovaná je musí v řízení o přeplatku na dávce prokázat, resp. alespoň odůvodnit, v jakých objektivních okolnostech nekonání příjemce důchodu mělo zavinění spočívat.

Stěžovatelova odpovědnost za přeplatek na sirotčím důchodě tedy vznikla na základě nedbalostního zavinění (není přitom s ohledem na tentýž právní následek podstatné, zda se jednalo o vědomou či nevědomou nedbalost), které bylo žalovanou i městským soudem odůvodněno tak, že *„neoprávněně vyplacené dávky sirotčího důchodu nevrátil, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že mu byly vyplaceny neprávem. Pokud by stěžovatel splnil svou zákonnou povinnost a nepřijal by důchod, o němž by vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem případu musel vědět, že mu nenáleží, přeplatek by mu nevznikl"*. S tímto vymezením zaviněného porušení právní povinnosti lze souhlasit, přičemž na něm nic nemění ani stěžovatelův argument, že přijímal sirotčí důchod na bankovní účet. Jakkoliv mu zákon neukládá výslovně, aby aktivně bankovním příkazem či jinak vrátil neprávem vyplacené částky sirotčího důchodu zpět žalované, je tato povinnost stanovena autoritativně rozhodnutím o přeplatku a odpovídá jí nárok žalované na vrácení takto neprávem vyplacených částek, pokud tak stěžovatel neučinil sám. Protiprávní jednání spočívalo tedy v přijetí neprávem vyplacených částek důchodu, škodlivý následek vznikl na straně žalované v hodnotě 17.111 Kč, a to v příčinné souvislosti s nekonáním stěžovatele

(nevrácením vyplacených částek). Zavinění ve formě nedbalosti spočívalo v tom, že stěžovatel věděl či musel z okolností přepokládat, že po nástupu do zaměstnání již nemá na sirotčí důchod nárok.

K tomu Nejvyšší správní soud poznamenává, že o nedbalostním zavinění stěžovatele nemůže být pochyb již vzhledem k tomu, že stěžovatel si při vstupu do zaměstnání byl vědom, že musí tuto skutečnost ohlásit žalované, což také učinil. Informace o určité „ochranné lhůtě“, které měl od žalované obdržet a které nejsou založeny na platné právní úpravě poskytování sirotčího důchodu, nejsou v tomto ohledu relevantní a nemají na existenci odpovědnostního vztahu žádný vliv. Poučení o povinnostech občana v důchodovém pojištění, kterého se stěžovateli dostalo naposledy před uložením povinnosti vrátit přeplatek v rozhodnutí ze dne 12. 11. 2010, kterým byla uvolněna výplata sirotčího důchodu, rovněž nemůže „vyvinit“ stěžovatele z jeho odpovědnosti za přeplatek, i když se v něm odkazuje pouze na ohlašovací povinnost a důsledky jejího nesplnění. Jelikož nejde o poučení o opravném prostředku (§ 86 odst. 6 zákona č. 582/1991 Sb.), nýbrž o obecnou poučovací povinnost ve smyslu § 4 odst. 2 a 4 správního řádu. Není tedy povinností žalované začleňovat do svých rozhodnutí taková poučení; pokud tak činí, je na ní, v jakém rozsahu poučí příjemce dávky o jeho povinnostech vyplývajících ze zákona. Stejně tak ani určité prodlení žalované s vydáním rozhodnutí o přeplatku není z tohoto pohledu podstatné, neboť prekluzívní lhůta pro rozhodnutí o přeplatku na dávce činí v souladu s ustanovením § 118a odst. 3 zákona č. 582/1991 Sb. pět let od okamžiku výplaty dávky. Ovšem jinak Nejvyšší správní soud naprosto souhlasí s výtkou krajského soudu, že žalovaná má rozhodovat o přeplatku na dávce neprodleně a bez zbytečných průtahů, o čemž svědčí i odchylka pro tato správní řízení obsažená v ustanovení § 85a zákona č. 582/1991 Sb.; žalovaná oddalováním svého rozhodnutí o přeplatku a vyplácením důchodu i po zániku nároku nepochybně napomáhá vzniku pocitu nejistoty u příjemců dávky. Tím méně případně vyzněla kritika stěžovatelova přístupu obsažená v odůvodnění napadeného rozhodnutí, za niž se žalovaná ex post omluvila. Ani liknavý přístup žalované, bez ohledu na důvody, které k němu vedly, nemůže způsobit vznik legitimního očekávání, že stěžovatel v období od 20. 12. 2010 do 19. 3. 2011 pobíral sirotčí důchod po právu.

Ke stěžovatelem namítanému právnímu názoru obsaženému v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne ze dne 25. 4. 2007, č. j. 3 Ads 20/2007 – 24, je třeba podotknout, že tento právní názor se s ohledem na tam posuzovanou věc týká pouze první ze skutkových podstat obsažených v aplikovaném ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., a to porušení povinností příjemce dávky. Nejvyšší správní soud se zde nijak nevyjádřil ke skutkovým podstatám odvislým od zavinění příjemce dávky. Ve vztahu k těmto okolnostem, které by bývaly mohly odůvodnit uložení povinnosti vrátit přeplatek na základě zaviněného přijetí důchodové dávky, bylo v dané věci přezkoumávané rozhodnutí nositele pojištění nepřezkoumatelné, což Nejvyšší správní soud v citovaném rozsudku zdůraznil. Tento právní názor proto není v rozporu s právními názory obsaženými v rozsudcích ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 – 54, a ze dne 2. 8. 2013, č. j. 4 Ads 58/2013 – 21, přístupné na www.nssoud.cz, o něž se opírá i tento rozsudek. Ani tuto námitku stěžovatele Nejvyšší správní soud neshledal jako důvodnou.

Napadený rozsudek městského soudu je tedy naprosto správný a Nejvyšší správní soud se s jeho právními závěry ztotožňuje. Z uvedených důvodů Nejvyšší správní soud stěžovatelovu kasační stížnost zamítl (§ 110 odst. 1 s. ř. s. in fine).

O náhradě nákladů řízení rozhodl Nejvyšší správní soud v souladu s ustanovením § 60 odst. 1, 2 ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel neměl ve věci úspěch, a proto nemá právo na náhradu nákladů řízení, které mu vznikly. Žalovanému správnímu orgánu, který by jinak měl právo na náhradu nákladů řízení, nelze náhradu nákladů řízení v souladu s ustanovením § 60 odst. 2 s. ř. s. přiznat.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 28. srpna 2013

JUDr. Petr Průcha
předseda senátu